

V posledních letech se k nám dostala další „nová“ anglosaská tradice, podle níž se druhému úplňku v kalendářním měsíci říká Modrý měsíc. To je však dezinterpretace, za kterou ovšem tentokrát nemůže případný nešikovný převod do českého prostředí.

Především vyjasněme pojmy. Říkejme radši Modrý úplněk, aby bylo jasné, že jde o jeden den (okamžik) a nedošlo k záměně za časový interval, tedy kalendářní měsíc. Ona dezinterpretace spočívá ve skutečnosti, že měsíční fáze se vystřídají za 29,5 dne, zatímco kalendářní měsíce jsou s výjimkou února o něco delší. Tím se stane, že do některého kalendářního měsíce se vejdou dva úplňky. Protože je to přece jen vzácné, spojili si to Američané s frází „once in a Blue Moon“ a druhému úplňku v kalendářním měsíci říkají „Blue Moon“. Omylem! Sami to vědí. Vědí dokonce, že omyl se narodil roku 1946, ale s odkazem na to, že více než 60 roků je dlouhá doba („je to taková naše tradice“, abych citoval žijícího klasika), a že původní pojem Modrého úplňku byl zkonstruovaný příliš složitě, vědomě šíří tento blud do celého světa.

Frázi „once in a Blue Moon“ používal už William Shakespeare. O Měsíc na obloze tehdy pravděpodobně vůbec nešlo. Znamená to přesně to, co naše „jednou za uherský rok“, ale později se přece jen jedna astronomická interpretace objevila. V severní Americe dodnes vycházejí farmářské ročenky, v nichž najdeme spoustu astronomie. Není divu, zemědělské práce se řídí ročními dobami, a ty jsou určeny pohybem Země okolo Slunce. Proto se také v ročenkách používá tropický rok, který začíná zimním slunovratem (21. prosince). Během většiny tropických roků nastane 12 měsíčních úplňků, v každém ročním období tři a každý z nich se nějak jmenuje. Srozumitelný je třeba Harvest Moon na začátku podzimu.

Křesťanský kalendář navíc podle úplňku určuje i některé svátky. Velikonoční neděle je první nedělí po Velikonočním úplňku (Easter Moon, Egg Moon), což je první úplněk po jarní rovnodennosti, která je pro tyto účely pevně fixována na 21. březen. Velikonoční neděle předchází období půstu, které začíná Popeleční středou, jež musí být 46 dní před Velikonoce a musí obsahovat Postní úplněk, který by zároveň měl být posledním úplňkem v zimě. A tady vznikla „technická“ potíž. Obvykle jsou v zimě tři úplňky, takže Postní je třetí v pořadí. Pokud se však do zimy vejdou úplňky čtyři, je Postní úplněk až čtvrtým v pořadí a ten třetí začne být v systému jaksi navíc. Těmto vzácným „navícovým“ třetím úplňkům v ročním období (tedy nejen zimy), které obsahuje čtyři úplňky, se ve farmářských ročenkách nejpozději od začátku 19. století říkalo „Modrý úplněk“. Jak vypátrali redaktori amatérského astronomického časopisu Sky and Telescope [1], ani jeden z Modrých úplňků uvedených v Maine Farmer's Almanac mezi lety 1819 a 1962 nebyl druhým úplňkem v kalendářním měsíci, ale všechny byly předposledním úplňkem před rovnodenností či slunovratem. Omyl se dvěma úplňky v kalendář-

ním měsíci vznikl právě ve zmíněném časopise *Sky and Telescope*. V březnovém čísle z roku 1946 je článek nazvaný „Once in a Blue Moon“, který tuto „moderní tradici“ založil.

Silvestrovský měsíční úplněk 31. 12. 2009 ozdobený maličkým částečným zatměním Měsíce, který byl už druhý v prosinci, tedy nebyl Modrým úplněkem. Poslední Modrý úplněk nastal 20. 5. 2008. Příští nás čeká v listopadu letošního roku (21. 11. 2010), další pak 21. 8. 2013 a 21. 5. 2016. Všimněme si, že v souladu s původní definicí nastává vždy měsíc a několik málo dní před rovnodenností či slunovratem.

Přes zdánlivou složitost konstrukce pojmu Modrý úplněk podle farmářských ročenek není nalezení dalších Modrých úplňků tak složité. Stačí zjistit, do kterých tropických roků se vejde 13 úplňků, a pak určit, které roční období v nalezeném roce obsahuje čtyři. Třetí z nich je Modrým úplněkem. Může připadnout jedině na únor, květen, srpen nebo listopad. Podle chybné moderní definice může naopak Modrý úplněk připadnout na kterýkoli kalendářní měsíc s výjimkou února a je přibližně 1,5 krát čtenější než poctivé Modré úplňky podle staré definice.

[1] SINNOTT, R. W., OLSON, D. W., FIENBERG, R. T. *What's a Blue Moon?* [online]. [cit. 2010-02-25]. (<http://www.skyandtelescope.com/observing/objects/moon/3304131.html>).